

УДК 355.233(477):[37.035:316.46:006.032(НАТО)]

Володимир Карпенко,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського
ORCID ID 0000-0002-3699-353X
DOI: 10.33099/2617-1775/2020-01/173-180

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРА-ЛІДЕРА

У статті розглянуто та проаналізовано сучасну теорію і практику підготовки офіцера-лідера у провідних арміях світу та ВВНЗ України. Розкрито концептуальні основи військового лідерства за стандартами НАТО, простежено інноваційні підходи до формування лідерської позиції офіцерів в арміях США і Канади, узагальнено передовий досвід розвитку військового лідерства у вітчизняній вищій військовій школі.

Ключові слова: вища військова школа; військове лідерство; лідерська компетентність; офіцер-лідер; стандарти НАТО.

Постановка проблеми. Реалізація Євroatлантичної стратегії розвитку Збройних Сил України передбачає оновлення традиційних підходів до кадрового забезпечення з метою досягнення оперативної сумісності складових сил оборони України, планомірного переходу до стандартів НАТО в організації, озброєнні та підготовці військ (сил) [4]. Успіх оборонної реформи України перш за все залежить від рівня професіоналізму військових керівників, сформованості у них відповідних лідерських якостей. Останнє зумовлює актуальність пропонованої розвідки, її значимість у впровадженні інноваційних підходів до підготовки офіцерів-лідерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи порушеної проблеми заклали у своїх фундаментальних працях А. Адлер, Д. Адаір, Р. Бейлз, У. Бенніс, Р. Джіннет, Г. Карфі, К. Колена, Т. Колдіц, Д. Крендалл, Г. Лебон, Д. Мелоун, М. Мерфі, Е. Пураєр, В. Розенбах, Р. Стогділл, Г. Тард, Ф. Фідлер, М. Хорнер та ін. Різні аспекти військового лідерства висвітлюють у розвідках В. Агапов, О. Бойко, Є. Брижаний, А. Вітченко, В. Добринін, А. Доронін, О. Кокун, Л. Кримець, Дж. Максвелл, У. Морроу, А. Оленников, Л. Олесик, І. Пішко, Р. Тейлор, В. Ткаченко, Л. Уманський, Є. Федорук, О. Хміляр, В. Чорний та ін. Втім поза увагою дослідників залишається питання вдосконалення сучасної теорії і практики підготовки офіцера-лідера.

Г. Тард зазначав, що лідер повинен боротися з натовпом, домагатися успіху й підпорядкування. У свою чергу, Г. Лебон стверджував, що лідер повинен слідувати за натовпом, використовувати свою владу свідомо, з урахуванням законів психології.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують праці вітчизняного вченого О. Бойка, який досліджує різні аспекти становлення військового лідерства, розкриває його методологічні основи, розглядає лідерську компетентність як складову професійної компетентності майбутніх офіцерів. Під лідерською компетентністю офіцера дослідник розуміє «інтегральну характеристику його професійної здатності та готовності кваліфіковано провадити лідерську діяльність відповідно до фахової кваліфікації на основі системи військово-

професійних знань, навичок, вмінь і досвіду лідерської поведінки, емоційного інтелекту, комплексу сформованих лідерських цінностей, мотивів, еталонів, ставлень, якостей і корпоративної культури» [1, 22]. Важливого значення для нашого дослідження набуває думка О. Бойка про неперервність розвитку лідерських якостей офіцерів у системі військової освіти та кар'єрного зростання. На думку О. Бойка, «лідерська компетентність командира підрозділу має базуватися на морально-етичних цінностях і якостях, що формуються у ВВНЗ, апробовані у військовій практиці, перевірені й удосконалені на первинних посадах у військах і впроваджені в систему професійної підготовки військових фахівців у ВВНЗ» [2, 15].

Суперечливі підходи до проблеми військового лідерства спостерігаються у сучасній російській військово-педагогічній науці. Наприклад, А. Оленников наполягає на пріоритетності набуття військовими лідерами таких якостей, як високий інтелект, стресостійкість, емоційна врівноваженість, цілеспрямованість, здатність до рефлексії, уміння управляти собою, уміння впливати на підлеглих, комунікабельність, творчий підхід до вирішення задач [6]. Дещо іншу позицію займає Л. Олесик, яка обмежує процес підготовки офіцера-лідера окремими цільовими настановами. Російська дослідниця наголошує на необхідності набуття лише «базових якостей» – патріотичності, зневаги до смерті, непримхливості до бойових умов, високої стресостійкості. Разом з тим Л. Олесик зауважує, що без базових якостей, навіть за наявності високого професіоналізму, стати офіцером-лідером неможливо [7, 241]. Отже, очевидно є відсутність узгодженого бачення щодо підготовки офіцера-лідера в армії РФ. Такий підхід, на нашу думку, не забезпечує якісний розвиток сучасного офіцера-лідера протягом його професійної управлінської діяльності та службової кар'єри.

З урахуванням пріоритетів розвитку ЗСУ за стандартами НАТО, переходу на професійну армію і впровадження системи підготовки офіцерів-лідерів потребує поглибленого вивчення сучасна теорія і практика розвитку військового лідерства. Суттєву увагу слід приділити інноваційним підходам до підготовки офіцера-лідера у військових вишах як провідних країн-членів Північноатлантичного Альянсу, так і вітчизняних ВВНЗ.

Мета статті – проаналізувати сучасний досвід та інноваційні підходи до підготовки офіцера-лідера у провідних арміях світу.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, систематизації та узагальнення, контент-аналізу.

Виклад основного матеріалу. Підґрунтям формування офіцера-лідера в армії США виступає процес професіоналізації військового керівника, який охоплює формування світоглядних і ціннісних позицій, засвоєння системи знань, відпрацювання освітньо-професійних, фахових умінь, досвіду лідерської діяльності.

Якщо виходити з основних положень американського об'єднаного статуту «Армійське лідерство: компетентне, впевнене і гнучке», побудованих на основі компетентнісної моделі «Будь-Знай-Дій», то лідером є офіцер, здатний

працювати над собою, навчатись, досягати успіху і навчати інших. Під час навчання майбутній військовий лідер повинен продемонструвати сформованість особистісно і суспільно важливих цінностей, увагу до підлеглих, бійцівський дух; підтримувати бездоганний зовнішній вигляд та фізичну форму, зберігати впевненість і витривалість. Не менш важливого значення набуває розвиток лідерського мислення офіцера, що ґрунтується на прикладних знаннях і передбачає виявлення ним гнучкості, адаптивності, новаторства, вміння робити правильні висновки.

Серед ключових статутних настанов є такі, що потребують наявності в офіцера-лідера педагогічних здібностей, спеціальних знань і вмінь, які забезпечуватимуть ефективне становлення лідерської позиції військового керівника в колективі, реалізацію освітньо-виховних завдань: «Чітко став цілі. Створи умови для здорового клімату в колективі. Заохочуй командну роботу. Заохочуй ініціативу. Демонструй турботу про людей. Розвивай інших. Оцінюй потреби в розвитку. Підтримуй особистісне та професійне зростання. Допмагай учитись. Радь і наставляй. Досягай результату. Складай плани і працюй за ними» [11].

Основну підготовку майбутні американські офіцери-лідери отримують на спеціальних курсах у школах родів військ (сил) і служб відповідного виду збройних сил залежно від обраного військового фаху. Наприклад, 509-й піхотний полк армії США є одним із центрів з підготовки компетентних офіцерів-лідерів, діяльність якого пов'язана з розвитком професійного та особистісного потенціалу відібраних амбітних та успішних військових керівників. Курси лідерства спрямовані на засвоєння відповідних знань, формування професійно важливих умінь і навичок для роботи у військовому колективі, що врешті-решт реалізується у формуванні інтегральної професійної якості офіцера – лідерської компетентності. Завершальним етапом курсу лідерства є виконання спеціально розробленого завдання, під час якого офіцери мають проявити себе в якості неформального лідера в тому підрозділі, де їм довелося працювати у процесі курсової підготовки.

Наступним кроком у модернізації системи професійної підготовки американських офіцерів-лідерів виявилось ухвалення армійської доктрини 6-22 – «Армійське лідерство та професія» (Army Leadership and the Profession). Цим документом встановлено та описано основи сучасного лідерства в армії США, окреслено рівні підготовки офіцера-лідера (прямі, організаційні та стратегічні), визначено атрибути й основні компетентності лідера, якими має володіти військовий керівник незалежно від рівня управління. Під час навчання офіцерів-лідерів особлива увага приділяється розвитку інтелекту, моральних якостей, здатності впливати на інших, що у сукупності забезпечує розвиток лідерської компетентності. Для цього застосовуються інтерактивні технології, значна увага приділяється ігровому, адаптивному, симулятивному навчанням, тренінгам.

Підготовка офіцера-лідера в Канаді відзначається акцентуванням уваги на прямому або опосередкованому керуванні підлеглими за допомогою формальних повноважень або особистих ознак [14, 24].

Підвищення ролі офіцера-лідера в канадській армії пов'язують з наслідками військової операції «Нескорена свобода» в Афганістані, під впливом якої зазнали серйозного переосмислення традиційні підходи до професіоналізації офіцерського складу у вищих військових навчальних закладах (Королівському військовому коледжі Канади, Коледжі сил Канади у м. Торонто, Королівському військовому коледжі Сен-Жан у м. Квебек тощо).

Військові вищі Канади керуються Доктриною лідерства, підґрунтям якої виступає принцип формування довіри підлеглих через обґрунтовані рішення, компетентні дії та успішну співпрацю. Офіцер-лідер за час підготовки повинен усвідомити свою відповідальність та дотримуватися таких настанов:

- демонструвати високий рівень знань у виконанні основних обов'язків та використовувати можливості для підвищення власного професіоналізму;
- добре оцінювати рішення, які впливають на інших, і не піддавати людей зайвим ризикам;
- виявляти довіру та впевненість у своїх підлеглих, надаючи їм додатковий авторитет та залучати їх до прийняття рішень;
- демонструвати стурбованість про добробут своїх підлеглих, представляти їхні інтереси та забезпечувати їхню підтримку й опіку з боку керівництва;
- проявляти повагу до підлеглих, уникати прихильності чи дискримінації;
- зосереджувати увагу на місії, підтримуючи високі стандарти чесності та відкритості в комунікації з підлеглими;
- дотримуватися свого слова [14, 15].

Певний досвід підготовки офіцерів-лідерів, розвитку лідерської компетентності військових керівників у системі післядипломної освіти накопичено у провідному військовому вищі України – Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського (НУОУ). На основі ґрунтовного вивчення стандартів НАТО, узагальнення передових західних інновацій та бойового досвіду проведення ООС в гуманітарному інституті НУОУ розроблено і запроваджено факультативний курс «Військове лідерство», підготовлено цілу низку інноваційних методичних розробок, які використовуються в освітньому процесі як НУОУ, так і видових військових вишів.

Системність упровадження в НУОУ факультативного курсу «Військове лідерство» було забезпечено завдяки оригінальному навчальному посібнику «Концепція лідерства за стандартами армій країн НАТО», створеному для організації спеціальної підготовки офіцерів оперативно-тактичного й оперативно-стратегічного рівнів. За допомогою цієї навчальної книги слухачі НУОУ отримали змогу цілеспрямовано і системно опановувати теоретичні основи військового лідерства, відпрацьовувати шляхи і підходи до розвитку професійно важливих якостей офіцера-лідера. Завдяки висвітленню особливостей роботи військового керівника-лідера в бойових умовах кожен слухач має можливість простежити механізми практичної реалізації лідерської позиції.

Інноваційний характер факультативного курсу «Військове лідерство» з усією повнотою розкривається на прикладі проведеного з використанням кейс-

технології заняття, підпорядкованого вдосконаленню вмій слухачів «цілісно аналізувати проблемну ситуацію, давати аргументовану оцінку як викладеної обстановки, так і мотивів, рішень, дій і вчинків військового керівника-лідера» [3, 45]. Завдяки розробленому професором Вітченком А.О. кейсу із проблемною назвою «Смертельний двобій із танком: один за всіх чи всі проти одного» слухачі проаналізували події героїчної оборони особовим складом 1-го батальйону 72-ї механізованої бригади промислової зони м. Авдіївка Донецької області (січень-квітень 2017 р.), обговорили під час особистої зустрічі з Героєм України лейтенантом Василем Тарасюком головні обставини його лідерської поведінки та подвигу.

Завдяки використанню кейс-технології організаторам факультативного курсу вдалося суттєво підвищити ефективність підготовки майбутніх військових магістрів оперативно-тактичної ланки управління шляхом «інтеграції теоретичного навчання з професійно-практичною та науково-дослідницькою діяльністю, застосування відповідного змістового контенту (лідерський досвід), інтерактивного розвитку професійно важливих для військових керівників лідерських якостей» [3, 48].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження виявили стійку тенденцію щодо поглибленої професіоналізації військових керівників, розвиток лідерських якостей як важливого чинника побудови успішної кар'єри, досягнення позитивних результатів у підготовці підлеглих до виконання завдань за призначення, формування команди військових професіоналів. Становлення сучасного офіцера-лідера у провідних арміях світу відзначається компетентісною спрямованістю, підпорядковується набуттю інтегральної професійної якості – лідерської компетентності, що забезпечується з використанням різноманітних освітніх інновацій, технологій навчання. Водночас спостерігаються розходження в підходах до технологізації лідерської компетентності, бракує чіткого розуміння етапів її набуття і подальшого поглиблення, критеріїв добору відповідного змісту та інструментарію для практичної реалізації лідерського потенціалу кожного офіцера.

Перспективи подальшого розроблення порушеного проблемного питання вбачаємо в уточненні структури і змісту лідерської компетентності, у проектуванні цілісного процесу її розвитку в умовах післядипломної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Методологічні основи дослідження лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 3. С. 16-24.
2. Бойко О. Ціннісна концепція формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів збройних сил України у ВВНЗ. *Військова освіта*. 2017. № 2. С. 7-18.
3. Вітченко А.О. Розвиток лідерських якостей майбутніх військових магістрів з використанням кейс-технології. *Наука і оборона*. 2018. № 4. С. 43-48. DOI 10.33099/2618-1614-2018-5-4-43-48.
4. Воєнна доктрина України : затверджено Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U648_04 (дата звернення: 20.11.19).

5. Оленников А.С. Лидерские качества офицера. VIII Международная студенческая электронная научная конференция. Москва. 2016. URL: <https://scienceforum.ru/2016/section/2016001277> (дата звернення: 7.12.19).
6. Олесик Л.А. Лидерские качества, требуемые от офицера России для ведения общевойскового боя, — основы профессионального «Я». Вестник Московского университета МВД России. 2017. №4. С. 240-244.
7. Поздишев С., Хміляр О., Москальов І., Іллющенко С., Вітченко А., Черевичний С., Сидоренко О., Кримець Л., Чорний В. Концепція лідерства за стандартами армій країн НАТО : навч. посіб. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. 252 с.
8. FM 6-22 Army Leadership: Competent, Confident and Agile ERL: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm6-22.pdf> (дата звернення: 27.01.2020).
9. Army Leadership and the Profession (ADP) 6-22. Headquarters, department of the army. 2019. 118 p.
10. Doktrine Leadership in the Canadian Force. National Defense Canada. Toronto. 2005. 51 p.
11. Embracing Gaming Technology to Create Enhanced Synthetic Training Environments to Train Warfighters. Modern Military Training. 2018. ERL: <http://modernmilitarytraining.com/blended-training/embracing-gaming-technology-to-create-enhanced-synthetic-training-environments-to-train-arfighters> (дата звернення: 27.01.2020).

REFERENCES

1. Boyko O. Metodolohichni osnovy doslidzhennya liderskoyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv u VVNZ [Methodological bases of research of leadership competence of future officers in high schools]. Pedagogika i psykholohiya profesiynoyi osvity. 2012. № 3. S. 16-24.
2. Boyko O. Tsinnisna kontsepsiya formuvannya liderskoyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv zbroynykh syl Ukrayiny u VVNZ [Valuable conception of formation of leadership competence of future officers of the Ukrainian Armed Forces in high schools]. Viyskova osvita. 2017. № 2. S. 7-18.
3. Vitchenko A.O. Rozvytok liderskykh yakostey maybutnikh viyskovykh mahistriv z vykorystannyam keys-tekhnologiyi [Development of leadership qualities of future military masters with the use of case technology]. Nauka i oborona. 2018. № 4. S. 43-48. DOI 10.33099/2618-1614-2018-5-4-43-48.
4. Voyenna doktryna Ukrayiny [Military Doctrine of Ukraine] : zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 24 veresnya 2015 roku № 555/2015. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U648_04 (data zvernennya: 20.11.19).
5. Olennikov A.S. Liderskiye kachestva ofitsera [Leadership qualities of an officer]. VIII Mezhdunarodnaya studencheskaya elektronnaya nauchnaya konferentsiya. Moskva. 2016. URL: <https://scienceforum.ru/2016/section/2016001277> (data zvernennya: 7.12.19).
6. Olesik L.A. Liderskiye kachestva, trebuyemye ot ofitsera Rossii dlya vedeniya obshchevoyskovogo boya, — osnovy professional'nogo «YA» [The leadership qualities required of a Russian officer to conduct a military-wide combat are the basis of a professional "I"]. Vestnik Moskovskogo universiteta MVD Rossii. 2017. №4. S. 240-244.
7. Pozdyshev S. Khmilyar O., Moskalov I., Ilyushchenko S., Vitchenko A., Cherevychnyy S., Sydorenko O., Krymets L., Chornyuy V. Kontsepsiya liderstva za standartamy armiy krayin NATO [NATO Army Standards Leadership Concept]. Navchalnyy posibnyk. NUOU im. Ivana Chernyakhovskoho. Kyiv. 2018. 252 s.
8. FM 6-22 Army Leadership: Competent, Confident and Agile ERL: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm6-22.pdf> (data zvernennya: 27.01.2020).
9. Army Leadership and the Profession (ADP) 6-22. Headquarters, department of the army. 2019. 118 p.
10. Doktrine Leadership in the Canadian Force. National Defense Canada. Toronto. 2005. 51 p.

11. Embracing Gaming Technology to Create Enhanced Synthetic Training Environments to Train Warfighters. Modern Military Training. 2018. ERL: <http://modernmilitarytraining.com/blended-training/embracing-gaming-technology-to-create-enhanced-synthetic-training-environments-to-train-warfighters> (data zvernenia: 27.01.2020).

РЕЗЮМЕ

Владимир Карпенко,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Инновационные подходы к подготовке офицера-лидера

В статье рассмотрены и проанализированы современную теорию и практику подготовки офицера-лидера в ведущих армиях мира и вуза Украины. Раскрыты концептуальные основы военного лидерства по стандартам НАТО, прослежена инновационные подходы к формированию лидерской позиции офицеров в армиях США и Канады, обобщен передовой опыт развития военного лидерства в отечественной высшей военной школе.

Ключевые слова: высшая военная школа; военное лидерство; лидерская компетентность; офицер-лидер; стандарты НАТО.

SUMMARY

Volodymyr Karpenko,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskyi

Innovative approaches to training of a leader officer

The article examines and analyzes the modern theory and practice of training an officer-leader in the leading armies of the world and the universities of Ukraine. The conceptual bases of military leadership by NATO standards are revealed, innovative approaches to forming the leadership position of officers in the US and Canadian armies are traced, the best practices of military leadership development in the national military high school are summarized.

Introduction. *The implementation of the Euro-Atlantic Strategy for the Development of the Armed Forces of Ukraine envisages the renewal of traditional approaches to staffing in order to achieve the interoperability of the Ukrainian Defense Forces, the systematic transition to NATO standards in the organization, arms and training of troops (forces) [4]. The success of Ukraine's defense reform depends, first and foremost, on the level of professionalism of military leaders, the formation of appropriate leadership qualities and the ability for continuous self-education. The latter determines the relevance of the proposed intelligence, its importance in implementing innovative approaches to the training of leadership officers.*

Purpose - *analyze current experience and innovative approaches to training an officer-leader in the world's leading armies.*

Methods. *The article uses general scientific methods of analysis of scientific literature on the problem, systematization and generalization, content analysis.*

Result. *On the basis of the conducted research, they found a stable tendency for deep professionalization of military leaders, development of leadership qualities as an important factor in building a successful career, achievement of positive results in preparing subordinates for the tasks for appointment, forming a team of military professionals.*

Originality. *Becoming a modern officer-leader in the leading armies of the world is marked by a competence orientation, subject to the acquisition of integral professional quality - leadership competence, which is ensured through the use of various educational innovations and training*

technologies. At the same time, there are differences in approaches to the technology of leadership competency, lack of a clear understanding of the stages of its acquisition and further deepening, criteria for selecting the appropriate content and tools for practical realization of the leadership potential of each officer.

Conclusion. *We see the prospects of further development of the raised problematic issue in clarifying the structure and content of leadership competence, in projecting a holistic process of its development in the conditions of postgraduate education.*

Key words: *military high school; military leadership; leadership competence; officer-in-command; NATO standards.*